

Dede Korkut Metni Üzerine Yeni Bir Okuma Teklifi: *ören evün tayıfi*

A new Reading offer on the Text of Dede Korkut: *ören evün tayıfi*

Sadettin Özçelik

Prof. Dr., Dicle Üniversitesi

Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Diyarbakır / Türkiye

e-posta sozcelik2122@gmail.com

orcid 0000-0002-7383-1804

doi 10.54316/dilarastirmalari.1504723

Atıf

Citation

Özçelik, Sadettin (2024).
Dede Korkut Metni Üzerine
Yeni Bir Okuma Teklifi:
ören evün tayıfi. *Dil*
Araştırmaları, 35: 25-35.

Başvuru

Submitted

25.06.2024

Revizyon

Revised

06.08.2024

Kabul

Accepted

29.08.2024

Çevrimiçi Yayın

Published Online

10.11.2024

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to be free of plagiarism.

Öz

2017 yılına kadar Dede Korkut Hikâyelerinin Dresden ve Vatikan yazmalarının varlığı biliniyordu. Bu nedenle hikâye metinleri üzerindeki araştırmalar söz konusu iki yazma üzerinden sürmekteydi. 2017 yılında Ankara yazması, 2019'da Günbed yazması ve 2022 yılında Bursa yazması bulundu. Böylece varlığı bilinen Dede Korkut yazmalarının sayısı beşe çıkmış oldu. Bir metnin farklı yazmaları metindeki yazım yanlışlarını, metinle ilgili yanlış okumaları veya anlamla ilgili tereddütleri aydınlatılabilir. Bu nedenle son beş yılda bulunmuş olan Dede Korkut yazmaları arasındaki yazım farklılıkları da metnin okunma, anlam vb. sorunlarının çözülmesi bakımından önemlidir. Ancak bazı durumlarda yazmalardaki ortak yanlışların metnin okunmasını güçleştirebildiği de söylenebilir. Bu nedenle metnin bağlamı dikkate alınarak ortak yanlışların dikkatle ve titizlikle yeniden incelenmesi gerekebilir.

Dede Korkut yazmalarında görülen yazım farklılıklarının çoğu müstensihlerden kaynaklanır. Yazmalardaki farklılıkların bir kısmı yazım yanlışlıklarıdır. Ancak ayrıca müstensihlerin bu metinlerin kelimelerini, söz kalıplarını ve cümlelerini değiştirdikleri veya metinden bazı kelimeleri, söz kalıplarını ve cümleleri çıkardıkları görülür. Metinlerde yazım yanlışlıkları ile eksikliklerin bir arada olduğu hatta anlatılan konu ile ilgili yer değiştirmelerin bulunduğu kısımların iç içe girdiği çok şartıcı durumların ortaya çıkması da mümkündür. Sözünu ettiğimiz şartıcı durumların bazı örnekleri, Dede Korkut yazmalarının mukaddime kısmındaki kadın tipleri metninde geçer. Bu makalede söz konusu örneklerden biri dört yazma üzerinden ele alınarak değerlendirilmekte ve yeni bir okuma teklifi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Hikâyeleri, Ankara yazması, Bursa yazması, Dresden yazması, Vatikan yazması, yanlış yazım, yanlış okuma.

ABSTRACT

Until 2017, the existence of Dede Korkut's Dresden and Vatican manuscripts was known. For this reason, research on the story texts continued through the two manuscripts in question. The Ankara manuscript was found in 2017, the Günbed manuscript was found in 2019, and the Bursa manuscript was found in 2022. Thus, the number of known Dede Korkut manuscripts increased to five. Different writings of a text can illuminate spelling errors, misreadings of the text, or hesitations about the meaning. For this reason, the spelling differences between the Dede Korkut manuscripts found in the last five years also affect the reading, meaning, etc. of the text. is important for solving problems. However, in some cases, it can be said that common mistakes in manuscripts can make the text difficult to read. Therefore, common mistakes may need to be re-examined carefully and meticulously, taking into account the context of the text.

Most of the spelling differences seen in Dede Korkut manuscripts arise from the copyists. Some of the differences in the manuscripts are spelling errors. However, it is also seen that copyists change the words, phrases and sentences of these texts or remove some words, phrases and sentences from the text. It is also possible for very surprising situations to arise in the texts where spelling errors and omissions coexist and even parts with substitutions related to the subject are intertwined. In this article, one of the examples in question is evaluated through four manuscripts and correction suggestions are presented.

Keywords: Dede Korkut Stories, Ankara manuscript, Bursa manuscript, Dresden manuscript, Vatican manuscript, wrong spelling, wrong reading .

EXTENDED ABSTRACT

Different writings of a text can often shed light on spelling errors, the consistency of reading and meaning proposals for the text, or hesitations regarding them. Until 2017, only the Dresden and Vatican manuscripts of the Dede Korkut Stories were known. For this reason, studies on the texts could be done based on these two manuscripts. The discovery of the Ankara, Günbed and Bursa manuscripts in the last five years has provided new opportunities for researching the texts of Dede Korkut.

The Vatican manuscript is included as the second work (58b-107a) in the same magazine with the work called "Hikâyet-i 'Acûbe-i Mahcûbe" (1b-58a). The manuscript consists of 49 leaves and is written in naskh script with vowels on 13 lines. The penultimate leaf (106a-106b) of the Vatican manuscript is missing. The work is in the Vatican library. At the beginning of the Vatican manuscript there is an introduction, three excerpts and a section on women's types. The title of the manuscript and the titles of the stories are written in red ink. There are six epic stories of Oghuz heroes in the Vatican manuscript.

The Dresden Manuscript is in the king's library in Dresden, Germany. The manuscript consists of 152 leaves and was copied on 13 lines in naskh script without vowels. Although it is without a vowel, the sedde sign is shown in the writing. The titles of the stories are written in red ink. In addition, large dots were placed in red ink here and there, without adhering to

any specific rules, and some of the words such as 'soylama' and 'soylamış' were written in red ink. The text is framed in red ink. At the beginning of the Dresden manuscript there is an introduction, four poems and a section on women types. The manuscript also includes twelve epic stories of Oghuz heroes.

The Bursa Manuscript is registered in the Bursa Municipality Manuscripts Museum under number 22. The manuscript was donated to the museum by İbrahim Koca in 2018. The Bursa manuscript contains an introduction and twelve stories in the same order as the Dresden manuscript. The name/title is unknown because the first page of the manuscript is missing. There is no information about the name of the copyist and the date of copying. Yazma, 13 satır üzerine hareketli nesih yazı ile yazılmış ve yazı cetvelli çerçeve içerisine alınmıştır. Eserde başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

The Ankara manuscript is registered in the library of the Turkish Historical Society under the manuscript number I/261. The manuscript found by Mustafa S. Kaçalın was published in 2017 (Kaçalın 2017: 207-243). The manuscript, which is written in Rika script and consists of 11 leaves, is missing from the end.

The Ankara manuscript has common features with the Dresden and Vatican manuscripts in terms of form and language. This manuscript contains the same introduction as in the Dresden and Vatican manuscripts. However, unlike the others, there are six poems in the introduction of the manuscript. In the manuscript, after the introduction, there is only a seven-page section from the beginning of the narrative of Boğaç Khan, Son of Dyse Khan. The remaining part of the work is lost.

Günbed manuscript is in the private library of Veli Muhammed Hođja, who lives in Günbed city of Iran. The manuscript is written on 14 lines in Nestalic script, without any vowels, and the text is enclosed in an illuminated frame. The Gunbed manuscript, whose head is missing, has 31 leaves. The date of copying of the manuscript is estimated to be the 18th century, based on two annotations quoted from the Senglah dictionary found on the manuscript and some linguistic features.

Among the known Dede Korkut manuscripts, the Dresden manuscript is the largest in terms of volume and the only manuscript that does not lack any pages. Two pages of the Vatican manuscript (106a, 106b), five pages of the Bursa manuscript (1, 228, 229, 230, 231) and the first page of the Günbed manuscript are missing.

In Dede Korkut manuscripts, it is seen that spelling differences and some spelling errors that reflect the copyists' disposition on the text are intertwined. In addition, it is noteworthy that the copyists were distracted by the savings they made and often made spelling mistakes and omissions in the texts.

Some examples of the errors we mentioned are mentioned in the text on female types at the end of the introduction to the Dresden manuscript. A missing spelling in the Dresden manuscript misled researchers, and different reading proposals emerged that contradicted the spelling in the text. In this article, some correction suggestions will be presented by focusing on different reading suggestions regarding the two phrases in the preface text. The correction proposals are mostly related to the Dresden manuscript and partly to the Ankara and Bursa manuscripts.

0. Giriş: Dresden Yazmasında Geçen İki İbare

Bir metnin farklı yazmaları çoğu zaman yazım yanlışlarına, metinle ilgili okuma ve anlam tekliflerinin tutarlılığına veya bunlarla ilgili tereddütlere ışık tutabilir. 2017 yılına kadar Dede Korkut Hikâyelerinin yalnızca Dresden ve Vatikan yazmaları biliniyordu. Bu nedenle metinler üzerindeki çalışmalar bu iki yazmadan hareketle yapılabiliyordu. Son beş yılda Ankara, Günbed ve Bursa yazmalarının

bulunması, Dede Korkut metinlerinin araştırılması konusunda yeni imkânlar sunmuş oldu.

Vatikan yazması, “*Hikâyet-i ‘Acûbe-i Mahcûbe*” (1b-58a) adlı eser ile aynı mecmua içerisinde ikinci eser (58b-107a) olarak yer alır. Yazma, 49 yapraktan ibaret olup 13 satır üzerine harekeli nesih yazı ile yazılmıştır. Vatikan yazmasının sondan bir önceki yaprağı (106a-106b) eksiktir. Eser Vatikan kütüphanesindedir.¹ Vatikan yazmasının başında bir mukaddime, üç soylama ve kadın tipleri ile ilgili bölüm yer alır. Yazmanın başlığı ile boyların başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Vatikan yazmasında Oğuz kahramanlarına ait şu altı destansı hikâye yer alır:

1. Dirse Han oğlu Boğaç Han Boyu,
2. Boz Aygırlı Bamsı Beyrek Boyu,
3. Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy,
4. Uruz’un Tutsak Olduğu Boy,
5. Yeg Yegenek Boyu,
6. Taş Oğuz, İç Oğuz, Asi Olduğu Boy.

Dresden Yazması Almanya’nın Dresden şehrinde kral kütüphanesindedir.² Yazma, 152 yaprak olup harekesiz nesih yazı ile 13 satır üzerine istinsah edilmiştir. Harekesiz olmakla birlikte yazmada şedde işareti gösterilmiştir. Boyların başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca satırlarda belirli bir kurala bağlı olmaksızın yer yer kırmızı mürekkeple büyük noktalar konulmuş ve ‘soylama’, ‘soylamış’ gibi kelimelerin bir kısmı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı, kırmızı mürekkeple çerçeve içerisine alınmıştır. Dresden yazmasının başında bir mukaddime, dört soylama ve kadın tipleri ile ilgili bölüm yer alır. Yazmada ayrıca Oğuz kahramanlarının şu on iki destansı hikâyesi yer alır:

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han,
2. Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı,
3. Bay Böre Bey’in Oğlu Bamsı Beyrek,
4. Kazan Bey Oğlu Uruz’un Tutsak Olduğu,
5. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul,
6. Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı,
7. Kazılık Koca Oğlu Yegenek,
8. Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü,
9. Begil Oğlu Emren,
10. Öşün Koca Oğlu Segrek,
11. Salur Kazan’ın Tutsak olup Oğlu Uruz’un Kurtardığı,
12. İç Oğuz, Taş Oğuz, Asi Olup Beyrek’in Öldüğü.

Bursa Yazması, Bursa Belediyesi El Yazmaları Müzesi’nde 22 numara ile kayıtlıdır. Yazma 2018 yılında İbrahim Koca tarafından müzeye bağışlanmıştır.

¹ Biblioteca Apostolica Vaticana, Turc. 102, ff. 58v-106r.

² Catalogus codicum Monuscriptorum orientalium Bibliothecae Dresdensis, Dresden 1831, no. “MscrDresd.Ea.86”

Bursa yazmasında Dresden yazmasındaki aynı sıra ile bir mukaddime ve on iki Oğuzname yer alır. Yazmanın ilk sayfası eksik olduğundan adı / başlığı, bilinmemektedir. Müstensih adı ve istinsah tarihi bilgileri yoktur. Yazma, 13 satır üzerine hareketli nesih yazı ile yazılmış ve yazı cetveli çerçeve içerisine alınmıştır. Eserde başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Bursa ve Dresden yazmalarında ses ve şekil farklılıklarının yanı sıra birbirine göre fazlalık veya eksiklik arz eden kelime ve yapıların varlığı dikkat çeker. Konu ile ilgili olarak Bursa ve Dresden yazmalarının beş sayfası bir makalede okunmuş, iki metindeki farklılıklar belirtilerek işlenmiş ve bazı değerlendirmeler yapılmıştır (Özçelik, 2022c). Ayrıca Bursa yazmasının tanıtımı ile bulunuşu konusunda saha araştırmasına dayanan geniş ve oldukça ayrıntılı bilgiler sunan çok önemli bir makale daha yayımlandı (Alyılmaz C. - Alyılmaz S., 2023).

Ankara yazması, Türk Tarih Kurumu'nun kütüphanesinde Yazma I/261 numara ile kayıtlıdır. Mustafa S. Kaçalın tarafından bulunan yazma 2017 yılında yayımlanmıştır (Kaçalın 2017: 207-243). Rika yazı ile yazılmış ve 11 yapraktan ibaret olan yazma sondan eksiktir.

Ankara yazması şekil ve dil yönünden Dresden ve Vatikan yazmaları ile ortak özellikler taşımaktadır. Bu yazmada da Dresden ve Vatikan yazmalarında geçen aynı mukaddime yer alır. Ancak yazmanın mukaddimesinde diğerlerinden farklı olarak altı soy yer alır. Yazmada mukaddimededen sonra yalnızca Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısının başından yedi sayfalık kısım bulunuyor. Eserin kalan kısmı kayıptır.

Günbed yazması, İran'ın Günbed şehrinde yaşayan Veli Muhammed Hoca'nın özel kütüphanesindedir. Yazma, nestalik yazı ile harekesiz olarak 14 satır üzerine yazılmış, yazı metni tezhipli çerçeve içerisine alınmıştır. Baş tarafı eksik olan Günbed yazması 31 yapraktır. Yazmanın istinsah tarihi, yazma üzerinde tespit edilmiş olan Senglah sözlüğünden alıntı yapılmış iki haşiye ile bazı dil özelliklerinden hareketle 18. yüzyıl olarak tahmin edilmektedir (*bk.* Shahgoli vd. 2019: 156-157; Ercilasun 2019a: 10-12, Ercilasun 2019b: 12-14, Ercilasun 2019c: 297-298). Günbed yazması diğer dört yazmadan çok farklı özellikler taşır. Yazmada 24 soyun yanı sıra Kazan Bey'in Kars Kalesi ile Aras'ı aldığı ve Kazan Bey'in ejderhayı öldürdüğü boy yer alır (*bk.* Özçelik 2021).

Dresden yazması varlığı bilinen Dede Korkut yazmaları içerisinde hacimce en geniş olanı ve sayfa eksikliği bulunmayan tek yazmadır. Vatikan yazmasının iki sayfası (106a, 106b), Bursa yazmasının beş sayfası (1, 228, 229, 230, 231) ve Günbed yazmasının ilk sayfası eksiktir.

Dede Korkut yazmalarında müstensihlerin metin üzerindeki tasarruflarını yansıtan yazım farklılıkları ile birtakım yazım yanlışlıklarının iç içe girdiği görülür. Ayrıca müstensihlerin yaptıkları tasarruflardan dolayı dikkatlerinin dağılmış olduğu ve metinlerde çoğunlukla yazım yanlışlıkları, atlamalar yapmış oldukları dikkat çekmektedir.

Sözünü ettiğimiz yanlışlıkların bazı örnekleri, Dresden yazması mukaddimesinin sonundaki kadın tipleri metninde geçer. Dresden yazmasındaki bir eksik yazım

araştırmacıları yanıltmış ve ortaya metindeki yazımla çelişen farklı okuma teklifleri ortaya çıkmıştır. İşte bu makalede mukaddime metninde geçen iki ibare ile ilgili farklı okuma teklifleri üzerinde durularak bazı düzeltme teklifleri sunulacaktır. Düzeltme teklifleri daha çok Dresden yazması ile kısmen de Ankara ve Bursa yazmaları ile ilgilidir.

Konunun anlaşılmasına katkısı olacağından Dede Korkut yazmalarının mukaddimesinde geçen kadın tipleri ile ilgili metni özetle hatırlamak yararlı olacaktır. Bu kısımda kadınların dört türlü olduğu ifade edilmiştir. Metinde tanıtılan kadınlardan biri olumlu tip, üçü ise olumsuz tiptir. Olumsuz kadın tipleri önce *solduran sop*, *tolduran top* ve *nece söylersen bayağı* şeklinde tanımlanmıştır. Daha sonra dört kadın tipi hayata karşı tutum ve davranışları üzerinden okuyucuya tanıtılır. Yani iki bölümden oluşan metnin birincisinde kadın tipleri tanımlanır, ikincisinde ise tanıtılır. Metinde üç olumsuz kadın tipi evlerine ve eşlerine karşı olumsuz ve uygunsuz tutumları nedeniyle yerilir. Olumlu kadın tipi ise evine ve eşine karşı son derecede olumlu ve titiz davranışları anılarak övülür.

1. Dresden Yazması Üzerindeki Araştırmalarda İki İbare ile İlgili Okuma Teklifleri

Dede Korkut yazmalarının mukaddimesindeki kadın tipleri metninde olumlu kadın tipi ile ilgili iki ibare geçer. Söz konusu iki ibare Dresden yazması üzerinde yapılmış olan araştırmalarda metindeki yazımla çelişen şekillerde okunmuştur. Konu üzerinde durmak için öncelikle ibarelerin Dresden yazmasındaki yazım şekilleri ile araştırmalardaki okuma tekliflerini görelim:

Dresden Yazması	1. İbare	2. İbare
	 (D5b.6-7)	 (D5b.7-8)
Araştırmacı	Okuma Teklifi	Okuma Teklifi
M. Ergin (1958: 76)	Birisi ivüñ ṭayağı dur	Ozan ivüñ ṭayağı oldur ki...
O. Ş. Gökyay (1973: 3)	Birisi evüñ ṭayakı dur	Ozan , evüñ ṭayağı oldur ki...
S. Tezcan (2001a: 33)	Birisi evüñ ṭayağı dur	Ozan [eydür] evüñ ṭayağı oldur ki...
O. F. Sertkaya (2006: 41)	Birisi evüñ ṭayağı dur	Ozan <eydür> evüñ ṭayağı oldur ki...
M. Tulum - M. M. Tulum (2016: 79)	Birisi evüñ ṭayağı dur	Ozan [eydür] evüñ ṭayağı oldur ki...
M. S. Kaçalın (2017: 33)	Birisi evüñ ṭayağı dur	Ozan [eydür]: Evüñ ṭayağı oldur ki...
S. Özçelik (2016b: 21, 2022b: 21)	Birisi evüñ ṭayağı dur	Ozan [eydür] evüñ ṭayağı oldur ki...

Dresden yazmasında geçen yukarıdaki ibareler için yapılmış olan okuma teklifleri ile yazım şekilleri arasında şu çelişkiler bulunmaktadır:

1. İki ibarede genel anlamda yapılmış olan *tayak* şeklindeki okuma teklifi, kelimenin yazım şekli ile çelişiyor.

2022 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından Bursa yazmasının tıpkıbasımı yayımlandı. Bu kitaba proje danışmanlığı yapıp bir tanıtım yazısı hazırlayan araştırmacı, olumlu kadın tipi için Bursa yazmasında *tâife* ve *tâifi* okunacak şekilde yazılmış olan kelimenin *tâyakı* yerine yanlışlıkla yazılmış olduğunu iddia etmiştir (Sertkaya 2022: 5a-5b).

2. İki ibarede genel anlamda yapılmış olan *ozan* şeklindeki okuma teklifi, kelimenin metindeki yazım şekline uygun görülebilir. Ancak aşağıda gösterileceği gibi bu kelimenin yazımında dip yazmada *cezın* nokta gibi yazılmış, *re* üzerine gelmiş olduğundan yazıcının gözüne *ze* görünmüş ve yanlış yazılmıştır. Ayrıca yine aşağıda gösterileceği gibi Dede Korkut yazmalarında *ozan* kelimesinin yazılışı hep *eliflidir*.

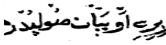
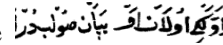
Gözden kaçan bu durum 2022 yılına kadar sorgulanmamıştır. Bursa yazmasının bulunışundan bir ay sonra yazılmış olan ilk tanıtım makalesinde söz konusu ibarenin Bursa ve Dresden yazmasında geçen yazım şekilleri ile okumalar arasındaki çelişkiye dikkat çekilmiştir. Makalede ibaredeki ikinci kelimenin Dresden yazmasında *tâyif*, Bursa yazmasında *tâyif* ve *tâyife* okunacak şekilde yazılmış olmasının ortak dip yazmadan kaynaklı olabileceği ifade edilmiştir. Makalede ayrıca belki de dip yazmalarda bu kelimeye uygun bir başka kafiyeli söyleyiş bulunabileceği ve konunun cevaplanmamış bir soru olarak kaldığı belirtilmiştir (Özçelik 2022c: 26).

2. Okuma Tekliflerinin Eleştirisi, Yeni Okuma Teklifi ve Gerekçeleri

Araştırmacıların yukarıda gösterilmiş olan okuma teklifleri hakkında görüşlerimiz ile yeni okuma tekliflerimiz şöyledir:

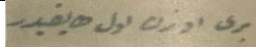

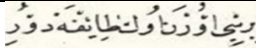
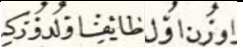
1. Dresden yazmasındaki birinci ibarede *ören* kelimesi atlanıp yazılmamış olduğundan metne eklenmelidir.
2. Dresden yazmalarındaki yazım şekli araştırmacıların okumalarını desteklemiyor. İki ibarede *tayak* okunmuş olan kelime *tâyif* şeklinde okunmalıdır.
3. İkinci ibarede *ozan* okunmuş olan kelime *ören* şeklinde okunmalıdır.

Şimdi de sırasıyla yukarıda yaptığımız okuma tekliflerinin gerekçelerini görelim:

1. Olumlu kadın tipi Vatikan yazmasında diğer yazmalardan farklı olarak (= birisi ev yapan şulpdur V59b.7) ve (= evvelki olan ev yapan şulpdur V59b.8-9) ibareleri ile tanıtılmıştır. Yani Vatikan yazıcısı olumlu kadın tipi için farklı bir tamlama kullanmış olduğundan bu yazma ile ilgili bir oku(n)ma ve anlaşılma sorunu yoktur. Yazmada kullanılan *ev yapan*

şulp tamlaması ile olumlu kadın tipi ‘evi yapan, eve sahip çıkan, evi çekip çeviren’ karakteriyle öne çıkarılmıştır. Vatikan yazıcısı, bu yazmaların ortak dip yazmasındaki yazım karışıklığını fark ederek oradaki tamlamayı tercih etmeyip yerine *ev yapan şulp* tamlamasını kullanmış olabilir. Ayrıca Vatikan yazmasındaki bu durumun bize diğer üç yazmadaki tamlamanın nasıl okunması gerektiği konusunda önemli bir ipucu sunduğunu da belirtmek gerekir.

Dresden yazmasındaki birinci ibarede *ören* kelimesinin atlanıp yazılmamış olduğunu Ankara ve Bursa yazmalarındaki yazım şekilleri de doğrulamaktadır:

Yazma	1. İbare	2. İbare
Ankara	 (A12.12)	 (A12.13-13.1)
Bursa	 (B4.10)	 (B5.11-12)

Dresden yazmasındaki ikinci ibarede *ozan* okunması teklif edilmiş olan kelime *ören* okunmalıdır. Çünkü dip yazmada *cezmi* nokta gibi ve *re* üzerine yazılmış olduğundan *ze* olarak görülmüş, bu nedenle Ankara, Bursa ve Dresden yazmalarında yanlış yazılmıştır. Bursa yazmasında söz konusu kelimenin ilk

ibarede (B4.10) şeklinde yazılmış olması da bu düşüncemizi destekliyor. Buna göre iki ibaredeki tamlamanın *ören eviñ tayıfı* olduğu anlaşılıyor. Kanaatimce bu yazmaların müstensihleri hareketli olan ortak dip yazmadaki *cezmi* nokta olarak görüp yanlış olduğundan *re* yerine *ze* yazmış olmalıdır. Nitekim daha önce Dresden yazmasının birçok yerinde *Ṭundar*, *Şalur* ve *koñur* kelimelerinin aynı sebeple *Ṭundaz*, *Şaluz* ve *koñuz* okunacak şekilde yanlış yazılmış olduğu belirlenmiş ve söz konusu yanlış yazım örneklerinden hareketle bu yazmanın hareketli bir yazmadan istinsah edilmiş olduğu gösterilmiştir (Özçelik 2016a: 105-106; 2022a: 99-100).

Burada Dresden yazması üzerine yapılan araştırmalarda dikkatten kaçan bir başka önemli noktayı da belirtmek gerekir. Ankara, Bursa ve Dresden yazmalarında - tablolardaki yazım şekillerinde görüldüğü gibi- söz konusu *ören* kelimesi *elifsiz* yazılmıştır. Buna karşılık *ozan* kelimesi Dresden, Vatikan, Bursa ve Günbed yazmasında hep *elifli* yazılmıştır.³ Buna göre Dresden yazmasındaki birinci ibarenin başına [*ören*] kelimesi eklenmelidir.

³ **D:** 4b.8, 4b.9 (2), 5b.5, 5b.7, 9b.6, 16b.6, 30b.7, 52a.9, 52a.10 (2), 52a.12, 52a.13, 52b.2, 52b.3, 53b.6 (2), 53b.7, 54a.4, 54a.8, 54a.9, 54a.10, 54a.11, 54a.12, 54a.13 (2), 54b.1, 55a.6, 55a.7, 55a.8, 55a.10, 55a.11, 55a.12, 55a.13, 56b.11, 57a.13, 57b.4, 57b.11, 58a.9, 58a.13, 58b.1, 58b.11, 58b.12, 59a.12, 59b.4, 86b.11, 89a.2, 96b.13, 142b.13; **V:** 59b.5 (2), 59b.6, 59b.7, 61b.8, 65b.8, 77a.1, 77a.2 (3), 77a.3 (2), 77a.4, 77a.5, 77b.10 (2), 77b.11, 78a.4, 78a.7 (2), 78a.8, 78a.9 (2), 78a.10 (3), 78a.11 (2), 78b.8 (2), 78b.9, 78b.10, 78b.11 (4), 79b.7, 80a.2, 80a.4, 80a.8, 80b.2, 80b.4, 80b.5 (2), 81a.3, 81a.8, 81b.1, 81b.6, 89b.4, 104a.2; **B:** 3.2, 3.3, 4.9, 11.7, 23.1, 46.1, 77.8, 77.9, 77.10, 77.11, 77.12, 77.13, 78.1, 79.13 (3), 80.9, 80.12, 80.13, 81.1, 81.2, 81.3, 81.4, 81.5 (2), 82.6, 82.7, 82.8, 82.9, 82.10, 82.11 (3), 84.12, 85.11, 86.1, 86.7, 87.2,

2. İbarelerde geçen tamlamanın ikinci ögesinin *taşağı/ tayağı* vb. oku(n)ma teklifleri yazım şekilleri ile çeliştiğinden yanlıştır. Ankara, Bursa ve Dresden yazmalarındaki yazım şekillerinden hiçbiri araştırmacıların okumalarını desteklemiyor. Nitekim *tayak* kelimesinin Dede Korkut yazmalarında geçen bütün yazım şekilleri aşağıda gösterilen, *tâyif* okunmasını teklif ettiğimiz kelimenin yazımından farklıdır:

Ankara: (A19.10), (A19.10),

Bursa: (B12.13), (B12.13),

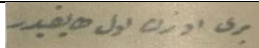
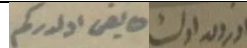
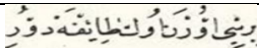
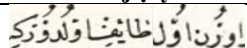
Dresden: (D10b.1), (D10b.2),⁴

Vatikan: (V62a.8), (V62a.8), (V62a.9).

Ayrıca aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi Ankara yazmasında iki ibarede de tamlamanın ikinci kelimesi *tâyifi* okunacak şekilde yazılmıştır. Nitekim tamlamadaki tamlayan eki (+*üñ*) de bu kelimenin *tâyifi* okunacak şekilde yazılmış olmasını gerektirir: *evüñ tâyifi*. Bursa yazmasında ise ilk örnek *tâyife*, ikinci örnek *tâyiffi* okunacak şekilde kısmen yanlış yazılmıştır.

3. Dresden yazması üzerinde yapılmış araştırmalardaki metinle çelişen okuma tekliflerinin temel sebebi -yukarıda belirtildiği gibi- yazmadaki birinci ibarede *ören* kelimesinin atlanıp yazılmamış olmasıdır. Tabloda da görüldüğü gibi sadece Dresden yazmasındaki birinci ibarede atlanmış olan *ören* kelimesi, metne eklenmelidir.

4. Yukarıdaki düzeltme teklifleri, araştırmacıların ikinci ibare için yaptıkları [eydür] şeklindeki tamir teklifini gereksiz kılar. Şimdi de söz konusu ibarelerin Ankara, Bursa ve Dresden yazmasındaki yazılışları ile ibarelerin okunuşu konusundaki tekliflerimizi bir tablo üzerinde gösterelim:

Yazma	1. İbare	2. İbare
Ankara ⁵	 (A12.12) bir[is]i ören⁶ evüñ⁷ t̄ayifidür	 (A12.13-13.1) ören⁸ evüñ t̄ayifi oldur kim...
Bursa	 (B4.10) birisi ören evüñ⁹ t̄ayifidür¹⁰	 (B5.11-12)

87.4, 87.5, 7.13, 88.1, 88.10, 89.3, 135.8, 147.10, 223.13; G: 6.14, 13.14, 31.6, 37.14, 45.4, 45.13.

⁴ Bu örnekte *ye*'nin noktaları yanlışlıkla dişin üzerine yazılmıştır.

⁵ Ankara yazmasını bulup yayımlayan M. S. Kaçalın, söz konusu iki ibareyi şu şekilde okumuştur: *Biri evüñ ol tayağıdur / Ozan [eydür]: Evüñ tayağı oldur kim...* (Kaçalın 2017: 214).

⁶ Metinde *re* yerine *ze*.

⁷ Metinde *kef* yerine *lâm*.

⁸ Metinde *ze* ile *nun* arasında fazladan bir *vav* yazılmıştır.

⁹ İlk hareke yazılmamıştır.

¹⁰ Metinde *t̄ayifedür*.

		ören ¹¹ evüñ ¹² t̄ayif[i] oldur ki...
Dresden	بربي ارتطاطعدر (D5b.6-7) birisi [ören] ¹³ evüñ t̄ayif[i]dür ¹⁴	اوزند اوکطا اولدرکه (D5b.7-8) ören evüñ t̄ayif[i] oldur ki...

3. Sonuç

Sonuç olarak teklif ettiğimiz okumaların, anlam açısından bağlama uygun olup olmadığına da bakmak gerekir. Olumlu kadın tipini tanımlayan Vatikan yazmasındaki *ev yapan şulp* tamlaması ile Ankara, Bursa, Dresden yazmalarındaki *ören evüñ t̄ayifi* tamlaması, anlamca denktir.

Üç yazmada geçen *ören evüñ t̄ayifi* tamlamasındaki *ören* kelimesi ‘viran, harabe’ (Tarama Sözlüğü: 3115) anlamındadır. Tamlamadaki *t̄ayif* kelimesinin anlamları ise “*t̄âif* (a.s. *tavâf*’dan): 1. *tavâf eden, etrâfını dolaşan, dönen*” (Devellioğlu 1993: 1024) şeklindedir. Bu anlamlardan hareketle söz konusu *ören evüñ t̄ayifi* tamlamasının ‘evi yapan, eve sahip çıkan, evine göz kulak olan, evi çekip çeviren’ anlamında kullanılmış olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili olarak Türkçede kullanılan “*etrafında dört dönmek korumak ya da bir şey koparmak için birinin yanından ayrılmamak*” (Aksoy, 1988: 774) ve “*dört dönmek bir iş yapmak için durmadan şuraya buraya koşmak*” (Aksoy 1988: 732) şeklindeki deyimleri de hatırlatmak gerekir.

Tamlamadaki *ören* ve *t̄ayif* kelimelerinin anlamları, olumlu kadın tipinin ozan tarafından yüceltilmek istendiğini gösterir. Yani ozan, bu sözle olumlu kadın tipinin viran evi imar ettiğini belirtmiş olmaktadır. Bu anlam da Vatikan yazmasındaki *ev yapan şulp* tamlamasının anlamıyla tam olarak örtüşür. Nitekim mukaddimedede diğer üç olumsuz kadın tipi ise varlık içinde oldukları hâlde nankörce ve sorumsuzca davranışlar sergileyen tipler olarak tanıtılır. Sonuç olarak yukarıdaki açıklamalar ile okuma tekliflerine göre Bursa, Ankara ve Dresden yazmasının mukaddime kısmındaki kadın tipleri metninde başlık diye nitelendirilebilecek söz konusu iki ibare *ören evüñ t̄ayifi* şeklinde okunmalıdır.

4. Kısaltmalar

- A: Dede Korkut Oğuznameleri Ankara yazması.
 B: Dede Korkut Oğuznameleri Bursa yazması.
 D: Dede Korkut Oğuznameleri Dresden yazması.
 V: Dede Korkut Oğuznameleri Vatikan yazması.

¹¹ İkinci hareke yazılmamıştır.

¹² Metinde ilk hareke yazılmamıştır. Ayrıca *kef* yerine *lâm* veya *kefin* üç noktası yazılmamıştır, denilebilir.

¹³ Tabloda da görüldüğü gibi *ören* kelimesi üç yazmada iki ibarede de yazılmış, yalnızca burada atlanmıştır.

¹⁴ Metinde *fe* yerine *kaf*.

5. Kaynakça

- AKSOY, Ömer Asım (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İnkılâp.
- ALYILMAZ, Cengiz; ALYILMAZ, Semra (2022). “İbrahim Koca ve Dede Korkut Oğuznamelerinin Bursa Nüshası Üzerine”. *Bugu Dil ve Eğitim Dergisi*, 3/4: 275-324.
- BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (2022). *Dede Korkut Kitabı Bursa Yazması Tıpkıbasım*.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1993). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Kitabevi.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2019a). “Dede Korkut’un Yeni Nüshası Üzerine / Konu-Bağlantılar – Yer Zaman - Okuyuş”. *Dil Araştırmaları*, 24: 7-13.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2019b). “Dede Korkut Kitabı’nın Yeni Nüshası ve Üzerindeki Yayınlar”. *Millî Folklor*, 123: 5-22.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2019c). “Yeni Dede Korkut Yazmasında Salur Kazan’ın Ejderhayı Öldürdüğü Boy”. *Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu Hâtıra Kitabı* (Edt. Fikret Turan ve Özcan Tabaklar), 296-305.
- ERGIN, Muharrem (1958). *Dede Korkut Kitabı I (giriş-metin-faksimile)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- KAÇALIN, Mustafa S. (2017). *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ÖZÇELİK, Sadettin (2016a). *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Giriş, Notlar (1. Cilt)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ÖZÇELİK, Sadettin (2016b). *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin (2. Cilt)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ÖZÇELİK, Sadettin (2021). *Dede Korkut -Günbed Yazması- Kazan Bey Oğuznamesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ÖZÇELİK, Sadettin (2022a). *Dede Korkut -Dresden Yazması- Giriş, Notlar (1. Cilt)* (Gözden Geçirilmiş 2. basım). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ÖZÇELİK, Sadettin (2022b). *Dede Korkut -Dresden Yazması- Metin, Dizin (2. Cilt)* (Gözden Geçirilmiş 2. basım). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ÖZÇELİK, Sadettin (2022c). “2022 Yılıının Bahar Müjdesi: Dede Korkut’un Bursa Yazması”, *Türk Dili*, 844: 16-29.
- SERTKAYA, Osman F. (2006). *Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshasının “Giriş” Bölümü*. Ötügen.
- SERTKAYA, Osman F. (2022). “Dede Korkut Kitabı’nın Bursa Yazmasının ‘Giriş’ Bölümü”. *Dede Korkut Kitabı’nın Bursa Yazması Tıpkıbasım*. Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- SHAHGOLİ, Nasser Khaze vd. (2019). “Dede Korkut Kitabı’nın Günbed Yazması: İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım.”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 16/2: 147-309.
- TEZCAN, Semih (2001a). *Dede Korkut Oğuznâmeleri*. Yapı Kredi.
- TULUM, Mertol; TULUM Mehmet Mahur (2016). *Dede Korkut, Oğuznameleri, Oğuz Beylerinin Hikâyeleri*. Atatürk Kültür Merkezi.
- TÜRK DİL KURUMU (1977). *Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.